

O.J. RAWERT: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold. Fra de ældste Tider indtil Begyndelsen af 1848. Forord ved Niels Peter Stilling. Stednavneregister ved Jens Skrifer. Fot. optr. 1992, Skippershoved, Arbejder-, Håndværker- og Industrimuseet. 24 + X + 817 + 13 s.

Fotografiske genoptryk af klassikere florerede for en lille generation siden, men afmatningen ramte her som så mange andre steder. Så meget desto mere prisværdigt og opmuntrende er det foreliggende fondsstøttede initiativ til genudgivelse af O.J. Rawerts monumentale, men i øvrigt utroligt ujævne værk om industrien før den danske industrialisering.

I indledningen finder man en nyttig redegørelse for forfatteren og hans forudsætninger. Rawert var ikke stærk udi historien, siges det, og det kan man skrive under på. Han brugte, hvad han kunne finde i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet. Man advares også – omend lidt mere indirekte – mod at betragte O.J. Rawerts store skrift som andet og mere end den meget videndes uhyre detaljerede og stofmættede beskrivelse af sin samtids virksomhed.

På et enkelt punkt synes forordets forfatter at være lidt i splid med sig selv, nemlig når det gælder Rawerts intense interesse for husfliden, der jo på langt sigt slet ikke havde fremtiden for sig. »Bogens problem er Rawerts upræcise holdning til industribegrebet«, hedder det først, hvorefter konklusionen giver en indrømmelse af historikerens bagklogskab, som fortæller ham, at Rawert ikke altid erkendte »konsekvenserne af industriel masseproduktion«. Nej, det tror pokker. I 1840'erne havde man vel netop et ganske andet og helt anderledes »begreb« om »industrien« – eller hvad man nu egentlig skal kalde det, som endnu omkring midten af det 19. århundrede havde så stærkt et præg af husflid, kunsthåndværk og lignende.

Stedregistret er velanbragt og fungerer i bedste samklang med forordets påberåbelse af bogens nytte i lokalhistorisk henseende. Kunne man end have ønsket sig et stikordsregister, så må det naturligvis indrømmes, at udarbejdelsen af et sådant ville være noget nær uoverkommelig.

Anders Monrad Møller

NIELS KAYSER NIELSEN: Fra Robin Hood til fodbold – en kulturanalytisk studie af arbejderklassen i England i 1800-tallet. Odense Universitetsforlag 1992. 365 s. kr 228.-.

Dette er den tredje idrætshistoriske Ph.D.-afhandling i Danmark. Også den er, som sine to forgængere, udgivet med nogle mindre ændringer. Afhandlingen rummer en oversigt over dansk og engelsk forskning, historieteoretiske og metodiske overvejelser, en gennemgang af forskningen i »den agrarindustrielle revolution i England«, en analyse af chartismens og luddismens kropslige aspekt, samt en fremstilling af overgangen fra »feudale idrætter« som dyrekampe og »det vilde fodboldspil« til moderne organiseret fritidsudfoldelse.

Ideen bag afhandlingen er spændende: At fremstille det kropslige aspekt i den engelske arbejderklassens udvikling under den industrielle revolution. Det interessante i denne tilgangsvinkel skyldes en overskridelse af den gængse opfattelse af, at kroppens historie er synonym med idrættens (og til nød medicinens) historie. Kayser Nielsen føjer sig hermed ind i en nyere tradition for at betragte

kropskulturens historie som en vigtig dimension i al menneskelig handle. Det lykkes dog ikke rigtig forfatteren at overbevise om denne teses gyldighed. Dog i et enkelt afsnit om Chartistbevægelsens kropslige udtryksformer lykkes det at vise, hvordan farver, musik, tøj og ledernes kropslige karisma spillede en vigtig rolle som symbolske markører for chartisterne. Disse erkendelser bygger imidlertid i alt væsentligt på Paul A. Pickerings studier.¹ Når det lykkes for Pickering, hvad der ikke lykkes for Kayser Nielsen, skyldes det givetvis, at Kayser Nielsens afhandling udelukkende bygger på andres studier. Det har tydeligvis været ganske vanskeligt at udsondre de kropskulturelle tegn fra værker, som ikke har haft blik for denne dimension. Der kræves utvivlsomt arbejde med primære kilder for at finde frem til de sprækker, hvor kroppens konturer kan anes.

På trods af forfatterens (lidt forsinkede) opgør med kapitallogikken er det netop dens termer og store svælg mellem empiri og teori, som præger hans afhandling. For eksempel siger forfatteren (s. 25) om de kronologiske rammer, at »Det er den periode, hvor den engelske arbejderklasse som følge af en massiv og hårdhændet disciplinering af kroppen og dens enkelte organ-dele går fra at være sin krop til, også, at have sin krop...«. I forlængelse af dette siges det (s. 235) om nogle møder på hederne i West Riding og Yorkshire, at »omdrejningspunktet for disse natlige møders agitation var *kroppen som både reference og instrumentarium*. Den krop, som man var blevet vår i arbejdsprocessen, med både dens brugsværdiproduktion og dens hårde disciplinering, og som nu blev en prekær størrelse, blev her sat i fokus som den krumtap, hvorom alting drejede sig«.

Niels Kayser Nielsens historiografiske og socialhistoriske viden er meget stor, og han udviser et kendskab til en imponerende række teorier. Dog fokuserer han i gennemgangen af dansk idrætsforskning på arbejder fra hans eget universitets miljø, hvilket medfører, at man leder forgæves i litteraturlisten endog efter afhandlinger, som er centrale for bogens tema.² Kayser Nielsens store belæsthed fører desværre med sig, at læseren først for alvor når frem til afhandlingens kropskulturelle tema meget sent i bogen. Fodboldspillet, som ellers meget lovende indgår allerede i titlen, introduceres først for alvor på de sidste 20 sider.

Det er glædeligt, at danske idræthistoriske afhandlinger udgives, men der må stilles nogle minimumskrav til læseligheden. En årvågen redaktør kunne have luget de værste sproglige nyskabelser ud, såsom »relevansgør« og »megetsigende« og den hyppige brug af latinske udtryk (såsom »*expressis verbis*«), samt dæmpet det helt unødvendigt høje liniveau. Endelig virker det underligt, at en universitetsafhandling er fyldt med passiver, især en udbredt brug af ordet »man«, som gør at læseren ofte selv må gå på jagt efter subjektet.

Alt i alt kan Kayser Nielsens afhandling med udbytte læses som en indgang til et mylder af spændende teorier om krop og samfund og en god opsummering af forskning i engelsk socialhistorie under den industrielle revolution.

Hans Bonde

¹ Pickering, P.A.: *Class Without Words, Symbolic Communication in the Chartist Movement, Past and Present*, vol. 112, Oxford 1986.

² Af specialer med direkte relevans for Kayser Nielsens tema kan nævnes: C. Nielsen: *Fra lovbydere til folkehelte. – Fodboldspillets udvikling i England 1800-1914*, Århus 1984, samt J. Toft: *Fodboldbanen kridtes op, En analyse af fodboldspillets tidlige historie frem til 1911 i København*, København 1990 (kapitel 9 rummer en komparativ analyse af dansk og engelsk fodboldhistorie).